

Размисли след референдум

България е първата страна в Европа, утвърдила дългосрочния си афинитет към ядрената енергия на национален референдум, макар и с 20 процентно участие на гражданите. След като Австрия и Италия се отказаха от ядрена енергетика чрез референдуми, на които гласуваха над 50 на сто от гражданите, аварията във Фукушима породила вълна от анти-ядрени настроения в Европа. Консервативно-либералната коалиция в Германия - страната-лидер на анти-ядреното движение - прие след инцидента във Фукушима програма за поетапно затваряне на всички атомни централи, а гражданите на Литва с огромно мнозинство отхвърлиха строителството на нова централа през ноември.

Разбира се, не цяла Европа е непременно анти-ядрена. Франция и Великобритания продължават експлоатацията на своите ядрени мощности, Чехия и Финландия строят нови централи при условия на завишени изисквания за сигурност след Фукушима. Българският референдум обаче разкрива зависимости, които са извън простото "за" и "против" ядрената енергия. Отношението към "мирния атом" е не просто грижа за природата и страх от ужасяващи инциденти като този в Чернобил. Ядрената енергия е най-добрата технология за централизиране и хегемонизиране на енергийните източници, използвани от едно общество. Предвид ключовото значение на сектора енергетика, неговата структура до голяма степен определя и структурата на цялостната икономическа система, а оттам - и модела на разпределение на властта в обществените йерархии. Не е случайно, че точно Франция, която притежава централизирана унитарна държавност от 400 години насам разчита на атомна енергия, докато федерална и децентрализирана Германия е най-подозрителна към "мирния атом". Колкото повече навлиза едно общество в пост-индустриалната фаза на своето развитие, толкова по-голяма значимост придобиват механизмите на децентрализация на властта, инструментите за разширяване на възможностите за избор във всяка една сфера на социалния живот. В енергетиката този процес се изразява с ключовата дума "диверсификация" - разнообразяване на източниците на енергия.

Между впрочем диверсификацията е необходимост далеч преди пост-индустриалния стадий на развитие. Националният суверенитет е в пряка функция от балансираните зависимости от различни енергийни източници и енергийни доставчици. Една страна като България, която е над 70 на сто зависима от руска енергия и доставки никога няма да има автономност спрямо Русия, независимо от това в колко клуба като НАТО и ЕС ще се запише. В пост-индустриалната - информационната епоха обаче диверсификацията на енергетиката изразява дълбочинния стремеж на обществото да разклони максимално стратегиите на своето съществуване и развитие като сведе възможностите за избор максимално близо до ежедневието на обикновените граждани. Оттук идва и афинитета към ВЕИ - възстановяемите енергийни източници, които освен природосъобразни са и максимално достъпни за контрол от локални граждански групи и редови граждани. Все по-достъпни са технологиите за "зелени домове" - еднофамилни къщи или кооперации, които произвеждат повече енергия отколкото потребяват - чрез фотоволтаици на покрива, чрез рециклиране и пестеливо изразходване на енергия.

Стремежът към енергийна децентрализация се проявява и извън бума на зелените технологии - например в експанзията на методи като добив на шистов газ. При всички съмнения и страхове за замърсяване на подпочвените води и разсипването на

обработваеми площи, експанзията на добивите от шистов газ в Америка понижи цената на синьото гориво до под 100 долара (за сравнение Европа купува газ от Газпром за около 500 долара на 1000 м3.), а инвестициите за повишаване природосъобразността на метода "фракинг" за добив на шистов газ непрекъснато се увеличават. Зелените технологии и добивът на шистов газ са стратегиите на утрешния ден в диверсификацията на енергодобива срещу стратегиите на вчерашния ден - петролно-газови монополи и огромни ядрени инсталации - централи, поставящи властта, контрола и печалбите в ръцете на концентрирани енергийни олигархии. Властта на тези олигархии е особено уродлива в укрепването на средновековно ретроградни режими и общества като тези в Саудитска Арабия, Бруней и Судан.

Развитите общества искат да се де-индустриализират, да изнесат в Третия свят масовите промишлени производства, да съхранят и развиват високотехнологичните индустрии и "икономиката на знанието". Те целят да реформират енергетиката си до гъвкава хоризонтална - и максимално егалитарна от властова гледна точка - структура за производство и потребление на енергия. Тази хоризонтална структура трябва да бъде природосъобразна, което означава и с минимални разходи за почистване на обкръжаващата среда след производството и консумацията на енергия. След въглищата и петрола остават сажди, пушеци и отровни боклуци, които се трупат в средата ни на обитаване. След "чистия" и "мирен атом" остават ядрени горива, подлежащи на радиоактивен полуразпад в продължение на дълги хилядолетия, които изискват големи разходи за съхранение далеч в бъдещето след като "евтината ядрена енергия" е употребена. След течащата вода, след слънчевото греене, след вятъра и след спестената разумно енергия боклуци не остават.

България очевидно не е от този свят. Тук е все още силна болката за това, че ние вече не сме тази напреднала "индустриална нация на техническия прогрес", каквато бяхме по времето на социализма. Безработицата и мизерията на настоящето са угнетителни, а достойното им преодоляване се вижда преди всичко чрез ре-индустриализация. Оттук - митологизирането на проекти като АЕЦ Белене, за което всесилната енергийна олигархия похарчи през последните 10 години огромни суми за пропаганда. Този текст е кратък за да обхване дилемите и порочните кръгове на днешна - все още преходна в самосъзнанието си България, но няколко неща са очевидно важни.

След две столетия Възраждане, Освобождение и модернизация по европейски и съветски образец, България още не е приключила своя път към модерния свят. Отделен е въпросът, че този модерен свят е вече след-модерен, което поставя допълнителни уловки и проблеми пред националното ни развитие. Неприключилата модернизация се отразява в общественото съзнание и на митологично - до-рационално ниво чрез романтичните представи за едно бъдещо ядрено-индустриално могъщество, което ще компенсира коварния удар на Европа по АЕЦ Козлодуй и ще възроди България - ще върне децата, заминали на гурбет, ще даде работа и хляб на измъчените им родители и братя. С мечтите трудно се спори, затова опитите да се обясни безсмислието и опасността от реализация на АЕЦ Белене бяха успешни само в доста тесните кръгове на градската средна класа.

Пост-комунистическият преход в България приключи с концентрация на богатството и властта в ръцете на една примитивна и свръх-алчна олигархия, произхождаща от най-ретроградните елементи на стария режим. Гръбнакът на тази олигархия е енергийната мафия - включително ядреното лоби, в която шепа хора

ограбват безмилостно българското общество чрез утвърдени като норма гигантски корупционни схеми. Освен чисто българската основа на този олигархичен монопол, енергийната мафия съхранява своята монополна позиция чрез посредническата роля, която играе между енергийната стратегия на Русия и слабите, корумпирани институции на демократичната българска държава. Поредица разноцветни правителства утвърдиха този руско-български енергиен монопол в течните горива, в снабдяването и транзита на природен газ, в ядрената енергетика и дори в технологичното обновяване на промишлените енергийни мощности, където е трудно да НЕ купиш руски технологии в замяна на старите - излизащи от строя съветски агрегати...

Почти монополният контрол на Русия върху българската енергетика е мощна спирачка пред модернизацията не защото е руски контрол, а защото е наистина всеобхватен и защото изразява икономическа стратегия и стратегически манталитет на вчерашния ден, на отиващия си свят. Пост-съветската олигархия в Москва няма други ресурси за възвръщане на стратегическото си влияние и контрол върху бивши сателити като България извън организираната корупция и енергийния монопол. Корумпирането на българските институции с цел извличане на монополни свръхпечалби от компании като "Лукоил", "Газпром" и "Росатом" е не просто механизъм за свръхексплоатация над българското общество, за изчерпване на оскъдните му ресурси за оцеляване и развитие. Корупционният енергиен монопол е социална система за предотвратяване на модернизацията на България и на реформирането на нейното стопанство и система от публични институции до равнище, на което ние бихме могли да се възползваме от членството си в ЕС. Днес нашето членство е формално, в ЕС ние сме пример за неуспех и ненадеждност на институциите, докато оставаме нетен донор на Брюксел поради липсата на капацитет за оползотворяване на кохезионните фондове.

Функционирането на олигархичния енергиен монопол върху българското общество ефективно предотвратява еволюцията на общественото съзнание по посока създаване и осъществяване на алтернативни лични, групови и обществени стратегии за икономическо развитие и национално себеутвърждаване чрез перспективни модели на децентрализация, устойчиво развитие, икономика на знанието. Националното самосъзнание целенасочено се удържа в митологиите на непреодоляното битие на сателит, прислужник на чуждо национално - имперско величие, подчинението на което е единствения път към оцеляване - а повече от оцеляване не е и нужно...

Именно с това можем да си обясним необяснимите за един външен наблюдател български реалности, при които една "европейска социалистическа партия" - БСП - става инициатор и обществен лидер на претенцията за строителство на АЕЦ Белене. Докато нейният председател е лидер на Партията на европейските социалисти, която в съюз със Зелените в Европа е най-активен лобист за пост-ядрена, екологична Европа. С това можем да си обясним парадокса, при който българските "националисти" подкрепят проекта Белене за строителство на реактори от морално остаряла ядрена технология, обвързваща България за целия 21 век към ценовия и стратегически монопол на пост-съветската олигархия в Москва. Както се казва - с такива "националисти", не ти трябват национални нихилисти...

Корупционният монопол на българската пост-комунистическа олигархия и нейното ядро - енергийната мафия, е ефективната блокада на българското национално развитие в обозрима перспектива. Този монопол е основна причина да не съществува ефективна българска държава, способна да създава и осъществява стратегии за

национално развитие. Този монопол е в основата на икономическата стагнация и липса на перспектива, която гони поколения млади българи да се реализират в чужбина. Този монопол поддържа системата на тотална чалгизация на българското обществено съзнание, при която пошлостта е норма, простацината - образец, а символът на прогреса е АЕЦ Белене.

Огнян Минчев